

B.C

- N.B. : (1) Answers to the **two** sections should be written in the **same** answer book.
(2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.

Section I

1. (a) Define Communication. Explain the importance of communication in business. 8

OR

Write short notes on any **two** of the following :—

- (i) Fax. (iii) Body Language.
(ii) Communication Process. (iv) Internet.

- (b) Examine the roles of a chairman and of participants in meetings. 7

OR

Write short notes on any **two** of the following :—

- (i) Effective Listening. (iii) Job Selection Interview.
(ii) Vertical Communication. (iv) Horizontal Communication.

2. Write short notes on any **three** of the following :— 15

- (a) Importance of Listening in Communication.
(b) Obstacles to effective listening.
(c) Group Discussion.
(d) Public Relation with Customers.

3. (a) What is meant by Public Relations ? Show how it is different from propaganda. 10

OR

- (b) What is a Conference ? Discuss the various measures required to ensure its success.

4. Draft the Notice and Agenda of the first Board Meeting of a Company. Also draft the Resolutions of the following items :— 8

- (i) Appointment of Bankers.
(ii) Appointment of Director in the place of V. K. Kamath, who retires by rotaion.

Section II

5. (a) In reply to an inquiry from M. D. College Co-operative Store, about the supply of stationary from the period from June to April, write a reply to be sent with your price-list and say that your representative will visit to discuss the details. 6

- (b) Write a letter of application in response to the following advertisement :— 6
"Wanted Sales Executive Manager, should be a graduate, knowledge of computer is must. Minimum two years work experience is required. Write to Box No. 1210 C/o. The Times of India, D. N. Road, Fort, Mumbai 400 001." (Give your Biodata)

6. (a) Write a sales letter to promote the sale of any **one** of the following :— 7
(i) Cool Boss Refrigeration.
(ii) A Health Tonic.
(iii) A Personal Computer.

- (b) You had placed an urgent order for "quality sweets" and the supplier had promised to deliver them in 24 hours. They have not been delivered even after two days. Write a complaint letter to the supplier. 7

7. (a) You have been invited by a Charitable Institute to inaugurate a 'Medical Aid Centre' for the poor, in your residential area. Write a letter accepting the invitation and appreciating the Social Service done by the Charitable Institute. 8

- (b) Naik and Sons, Aurangabad, have placed an order with you for Rs. 90,000/- and have asked for credit of 8 months. Your inquiries, however, reveal that it is not quite safe to grant them credit for such a big amount. Write a reply granting them partial credit. 8

8. (a) A committee has been set up to investigate the causes of decline in sales of your 10

(मराठी रूपांतर)

(जुना अभ्यासक्रम)

(३ तास)

(एकूण गुण : १०)

सूचना : (१) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. (अ) संज्ञापनाची व्याख्या द्या. व्यवसाय संज्ञापनाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

किंवा

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :--

(१) फॅक्स (Fax)

(क) देह-बोली

(२) संज्ञापन प्रक्रिया

(ड) इटरनेट.

(ब) सभेतील चेअरमन व सभासद यांच्या भूमिकांचे परीक्षण करा.

किंवा

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :--

(१) लंबाकृती संज्ञापन

(क) क्षितिज समांतर संज्ञापन

(२) परिणामकारक ऐकणे

(ड) नोकरी निवडीसाठी मुलाखत.

२. खालीलपैकी कोणत्याही तीनवर टिपा लिहा :--

(१) उत्तम श्रवणातील अडथळे

(३) समूह चर्चा

(२) संप्रवणातील मौनाचे महत्त्व

(४) गिन्हाईकाबरोबरचा जनसंपर्क.

३. (अ) जनसंपर्क म्हणजे काय ? प्रचारापेक्षा तो कसा वेगळा आहे हे दाखवून द्या.

किंवा

(ब) परिषद म्हणजे काय ? परिषद यशस्वी होण्यासाठी कोणकोणत्या उपायांची आवश्यकता असते त्याची चर्चा करा.

४. एका कंपनीच्या पहिल्या सर्वसाधारण सभेची सूचना आणि कार्यक्रम पत्रिका तयार करा. खालील ठराव तयार करा :--

(अ) बँकर्सची नियुक्ती.

(ब) व्ही. के. कामथ यांच्या जागी नविन संचालकांची नियुक्ती करणे.

विभाग २

५. (अ) जून ते एप्रिल या कालावधीत स्टेशनरी पुरविण्याबाबत एम. डी. महाविद्यालयाच्या सहकारी भांडाराने आपणाकडे चौकशी पत्र पाठविले आहे. किंमतीच्या यादीसह उत्तर तयार करून तुमचा प्रतिनिधी तपशीलवार चर्चा करण्यासाठी भेटेल असे लिहा.

(ब) खालील जाहिरातीला उद्देशून नोकरीकरिता अर्ज लिहा :--

“विक्री अधिकारी” पाहिजेत ! उमेदवार पदवीधार असावा. संगणकाचे ज्ञान असणे बंधनकारक, कमीतकमी दोन वर्षे कामाचा अनुभव असावा. पेटी क्र. १२१०, द्वारा-टाइम्स ऑफ इंडिया, डी. एन. रोड, फोर्ट, मुंबई-४०० ००१. (आपला बायोडेटा द्या).

६. (अ) खालील वस्तूंची विक्री वृद्धी करण्यासाठी कोणत्याही एकावर विक्री पत्र लिहा :--

(१) कुलबॉस रेफ्रिजरेटर (शीत कपाट)

(२) हेल्थ टॉनीक

(३) पर्सनल संगणक.

(ब) “उत्तम मिठाई”च्या खरेदीसाठी आपण तत्काळ आदेश दिलेला होता व चोविस तासांच्या आत सदर माल पुरविणे असे पुरवठा करणाऱ्याने वचन दिले होते. तथापि दोन दिवस उलटून गेले तरीही सदर माल आपणास मिळालेला नाही. पुरवठा करणाऱ्यास तद्

Con. 3-VA-2098-12.

3

८. (अ) आपल्या कंपनीच्या उत्पादनाच्या विक्रीमध्ये होत असलेल्या घसरणीची कारणे शोधण्यासाठी एक समिती नेमण्यात आली आहे. त्या समितीचा अहवाल लिहा.

किंवा

(ब) तुम्ही व्यवस्थापक असलेल्या प्लॅस्टिक फॅक्टरीचे आगीमूळे आतोनत नुकसान झालेले आहे. तुमच्या संचालकांना या दुर्घटनेची माहिती देणारा व आगीच्या आढळलेल्या प्राथमिक कारणांचा अहवाल लिहा.

Con. 3-12.

VA-2098

(REVISED COURSE)

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

N.B. : (1) All questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.

1. (a) Fill the blanks :— 6
  - (1) A person who encodes is called— (sender/receiver).
  - (2) Sender sends the— (message/encodes).
  - (3) Receiver—(encodes/decodes) the message.
- (b) Correct following sentences :— 6
  - (1) She are coming. (2) He are coming. (3) We is coming.
2. Write short notes on any four of the following :— 20

(a) Feedback	(d) Horizontal Communication
(b) Encoding	(e) Notice for a formal meeting
(c) Conference	(f) Report.
3. Discuss in detail the advantages and disadvantages of upward or downward communication. 10
OR
Write a detailed note on 'Group Discussion'.
4. Write a letter of application in response to the following advertisement :— 10
"Wanted Sales Executive." Candidates should be a graduate, smart and result oriented, knowledge of computer preferred. Write Box number 6644, C/o. Times of India, S.V. Road, Andheri(W), Mumbai 400053. (Give your biodata)
5. Write any four letters out of following :— 24
  - (a) Assume that you are working as a sales executive at ABC company. Now you want to resign from the company for continuing your further study. Draft a resignation letter to ABC company.
  - (b) Draft a complaint for following :—
Mr. XYZ placed an order for ABC Food Processor by paying Rs. 3,000/-. The food processor makes alarming noise while grinding.
  - (c) Draft an attractive sales letter for 'XYZ Washing Machine'.
  - (d) Your mobile service provider has charged you Rs. 500/- for 'latest ringtones on your mobile' facility, though you had not subscribed for it. Draft a redress letter for this.
  - (e) Draft RTI queries for the following situation :
You have applied for an N.O.C. for a piece of land you purchased in Kalina, Mumbai. You have made several trips to the concerned office, but in vain.
  - (f) Mrs. ABC has asked for replacement of her washing machine which caught fire as soon as it was switched on.
6. (a) Draft the individual report for 'Traffic Suggestions on Thane'. 6
(b) Draft the Notice and Agenda of the Sixth Board Meeting of a company. Also draft carefully worded resolutions for any two items on the agenda. 8
7. (a) A committee has been appointed to investigate the causes of decline in sales of your company's product. Write 10

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.
(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. (अ) रिकाम्या जागी योग्य शब्द लिहा : ६
 (१) प्रसंकेतन करणाऱ्यास ..... म्हणतात. (प्रेषक/सन्देशग्राहक)
 (२) प्रेषक ..... पाठवतो. (सन्देश/विसन्केतन)
 (३) जी व्यक्ती विसन्केतन करते त्यास ..... म्हणतात. (प्रेषक/सन्देशग्राहक)
 (ब) खालील वाक्य बरोबर करा : ६
 (१) ती येत आहेत. (२) तो येत आहेत. (३) आम्ही येत आहे.
२. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर टिपा लिहा : २०
 (अ) प्रतीक्रिया (ड) समान्तर संप्रेषण
 (ब) प्रसंकेतन (इ) औपचारिक सभेची सूचना
 (क) परीषद (फ) अहवाल
३. अधोगामी अथवा अधोगामी संप्रेषणाचे फायदे व तोटे यावर विस्ताराने चर्चा करा. १०
 किंवा
 'समुह चर्चा' या विषयावर विस्ताराने चर्चा करा.
४. खालील जाहिरातीला उद्देशून नोकरीकरीता अर्ज करा : १०
 "विक्री अधिकारी पाहिजेत." उमेदवार पदवीधर, चुणचुणीत, लक्ष साधणारा असावा. संगणकाचे ज्ञान असणाऱ्या उमेदवारास प्राधान्य देण्यात येईल. पेटी, क्रमांक ६४४४, द्वारा टाईम्स ऑफ इंडिया, एस. व्ही. रोड, अन्धेरी, मुंबई ४०० ०४९ला लिहा. (सोबत बायोडाटा द्या.)
५. खालीलपैकी कोणतीही चार पत्रे लिहा : २४
 (अ) गृहीत धरा की, तुम्ही अबक कंपनीमध्ये विक्री अधिकारी म्हणून कार्यरत आहात. आता तुम्ही तुमचा पुढील अभ्यासक्रम पूर्ण करण्याकरिता या कंपनीचा राजीनामा देऊ इच्छिता. अबक कंपनीकरिता राजीनामा पत्र लिहा.
 (ब) खालील कारणासाठी तक्रार पत्र लिहा :--
 श्री. क्ष य ज्ञ यांनी रु. ३०००/- जमा करून अबक फुड प्रोसेसर विकत घेतले. मात्र वापरताना त्यातून मोठा आवाज होतो.
 (क) "क्ष य ज्ञ बॉयिंग मशिन" करिता एक आकर्षक विक्रीपत्र लिहा.
 (ड) तुमच्या भ्रमणध्वनी सेवा विक्रेत्याने तुमच्या भ्रमणध्वनीमध्ये नविन रिंगटोन्स पुरविल्यामुळे रु. ५००/- आकारले आहेत. तुम्ही अशाप्रकारच्या कोणत्याही सेवेची मागणी केलेली नाही. ही रक्कम परत मिळविण्याकरिता तक्रार निवारण पत्र लिहा.
 (इ) खालील कारणासाठी माहितीच्या अधिकाराखाली माहिती मागविण्यासाठी पत्र लिहा :
 तुम्ही कालिना, मुंबई येथे विकत घेतलेल्या जमिनीसंदर्भात "ना हरकत" प्रमाणपत्रासाठी अर्ज केलेला आहे. त्यासंदर्भात तुम्ही बऱ्याचवेळा भेट दिली. पण त्याचा काहीही फायदा झालेला नाही.
 (फ) श्रीमती अबक ह्यांची बॉयिंग मशीन सुरु होताच जळाली होती, म्हणून ती बदलून मिळविण्यासाठी मागणी करतात.
६. (अ) 'ठाणे येथील वाहतुकीवर सूचना' या विषयावर वैयक्तिक अहवाल तयार करा. ६
 (ब) एका कंपनीच्या सहाय्या सभेसाठीची सूचना व विषयसूची तयार करा. तसेच या सभेमध्ये घेण्यात आलेल्या कोणत्याही दोन विषयांवरचे ठरावही तयार करा. ८
७. (अ) कंपनीच्या मालाची विक्री घसरल्यामुळे कंपनीने त्याची कारणे शोधण्यासाठी एक समिती नेमली आहे. त्याचा अहवाल लिहा. १०

किंवा

www.StudentBounty.com

(ब) अबक विद्यापीठातील क्षयज्ञ महोपाचार्य निहाल कमी लागल्यामुळे एक समिती

② F/c

FYB com
Foundation Course-Paper I

APRIL

VA-2186

Con. 2-12.

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B.** (1) All questions are **compulsory**.
(2) **Figures** to the right indicate **full marks**.
(3) **Both** the sections should be written in the **same** answer book.

Section – I

1. (a) Discuss how Indian Society is multi-cultural in nature. 6
OR
(a) Describe the problems caused by regional differences in India.
(b) How AIDS is transmitted ? How can it be prevented ? 8
OR
(b) Explain the causative factors in drug addiction.
2. (a) Explain the main features of Communalism as an intergroup conflict. 8
OR
(a) Discuss the causes of the growth of Casteism in India.
(b) State the causes of Alcoholism. 4
OR
(b) What are the effects of Smoking ?
3. (a) State the causes and effects of declining sex ratio in India. 8
OR
(a) Explain the various types of Physically Handicapped.
(b) Explain the problems faced by aged. 4
OR
(b) What measures have been adopted to the welfare of the Senior Citizens ?
4. (a) Explain the basic features of the Indian Constitution. 8
OR
(a) How National integration can be promoted in Indian Society ?
(b) What are the causes of Child Labour in India ? 4
OR
(b) State the consequences of Child Labour.

Section – II

5. (a) What is Globalisation ? Explain the factors that led to globalisation. 6
OR
(a) Bring out the positive and negative impacts of Multinational Corporations.
(b) What is Socialization ? Explain the agents of Socialization. 8
OR
(b) Explain the role of ethics and values in the development of individual.

[TURN OVER

4. 1st Year

Con. 2-VA-2186-12.

2

6. (a) Discuss the impact of globalisation on employment in India. 8
 OR
 (a) State the causes and effects of Migration. 4
 (b) Suggest the measures to Control Stress. 4
 OR
 (b) State the direct ways of Conflict Resolution.
7. (a) Explain the impact of Globalisation on Culture. 8
 OR
 (a) Discuss the Positive and Negative impacts of Media Explosion. 4
 (b) Write note on 'Time Management'. 4
 OR
 (b) State the criteria for choosing successful career.
8. (a) Explain the impact of Globalisation on Agriculture. 8
 OR
 (a) Discuss the impact and effects of urbanisation on Sanitation. 4
 (b) Explain the main features of EQ. 4
 OR
 (b) What is IQ ? How it is measured ?

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
 (२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 (३) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.
 (४) आवश्यक वाटल्यास इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

विभाग - १

१. (अ) भारतीय समाजाचे स्वरूप बहुसांस्कृतिक कसे आहे याची चर्चा करा. ६
 किंवा
 (अ) भारतामध्ये प्रादेशिक भेदांमुळे निर्माण झालेल्या समस्यांचे वर्णन करा.
 (ब) एड्सचा प्रसार कसा होतो ? तो कसा नियंत्रित करता येईल ? ८
 किंवा
 (ब) अंमली पदार्थांच्या व्यसनाधिनतेचे कारणात्मक घटक स्पष्ट करा.

Con. 2-VA-2186-12.

3

SI-6613-AV-2

२. (अ) एक आंतरसमूह संघर्ष म्हणून जमातवादाची मुख्य वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. किंवा ४
- (अ) भारतामध्ये जातीवाद वाढीच्या कारणांची चर्चा करा.
- (ब) मध्यसक्ततेची कारणे सांगा.
- किंवा
- (ब) धुम्रपानाचे परिणाम कोणते आहेत ?
३. (अ) भारतामध्ये लिंग गुणोत्तर प्रमाण कमी होण्याची कारणे आणि परिणाम सांगा. किंवा ८
- (अ) शारीरिक अपंगत्वाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
- (ब) वयस्कांना भेडसावणाऱ्या समस्या स्पष्ट करा.
- किंवा ४
- (ब) ज्येष्ठ नागरिकांच्या कल्याणासाठी कोणते उपाय योजलेले आहेत ?
४. (अ) भारतीय राज्यघटनेची मुलभूत वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. किंवा ८
- (अ) भारतीय समाजामध्ये राष्ट्रीय एकात्मकता कशी वाढविता येईल ?
- (ब) भारतातील बाल मजुरीची कारणे कोणती आहेत ? ४
- किंवा
- (ब) बाल मजुरीचे परिणाम सांगा.

विभाग - २

- ५ (अ) जागतिकीकरण म्हणजे काय ? जागतिकीकरणास जबाबदार असणारे घटक स्पष्ट करा. ६
- किंवा
- (अ) बहुराष्ट्रीय महामंडळांचे सकारात्मक आणि नकारात्मक प्रभाव विशद करा.
- (ब) सामाजिकीकरण म्हणजे काय ? सामाजिकीकरणाचे घटक स्पष्ट करा. ८
- किंवा
- (ब) व्यक्तीच्या विकासातील नितीमत्ता आणि मूल्ये यांची भूमिका स्पष्ट करा.
६. (अ) भारतातील रोजगारावरील जागतिकीकरणाच्या प्रभावाची चर्चा करा. ८
- किंवा
- (अ) स्थलांतराची कारणे आणि परिणाम सांगा.
- (ब) तणाव नियंत्रणाचे उपाय सूचवा. ४
- किंवा
- (ब) संघर्ष निवारणाचे प्रत्यक्ष मार्ग सांगा.

[TURN OVER

Con. 2-VA-2186-12.

4

७. (अ) संस्कृतीवरील जागतिकीकरणाचा प्रभाव स्पष्ट करा. ८

किंवा

(अ) प्रसार माध्यमांच्या अतिरेकाचे सकारात्मक आणि नकारात्मक प्रभाव यांची चर्चा करा. ८

(ब) 'वेळेचे व्यवस्थापन' यावर टीप लिहा. ४

किंवा

(ब) यशस्वी व्यवसाय निवडीसाठी आवश्यक असलेले निकष सांगा. ४

८. (अ) जागतिकीकरणाचा शेतीवरील प्रभाव स्पष्ट करा. ८

किंवा

(अ) शहरीकरणाचा स्वच्छतेवरील प्रभाव आणि परिणामांची चर्चा करा. ४

(ब) भावनिक गुणांकाची मुख्य वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. ४

किंवा

(ब) बुद्धी गुणांक म्हणजे काय ? त्याचे मापन कसे करतात ? ४

FY Bcom

April 2012

Business Economics - Paper I

44 : 1st half, 12-AM(a)

Con. 05-12.

VA-2396

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Question Nos. 1 and 7 are **compulsory**.
 (2) Besides **compulsory** questions, answer any **two** questions from each Section.
 (3) **Figures** to the **right** indicate **full marks**.

Section I

1. (a) Define the following :— 12
  - (i) Cardinal Utility
  - (ii) Income Elasticity of Demand
  - (iii) ISO cost line
  - (iv) Social Cost.
- (b) Distinguish between (any **two**) :— 6
  - (i) Elastic and Inelastic Demand.
  - (ii) Consumer and Producer Surplus.
  - (iii) Fixed and Variable Cost.
2. (a) What are the properties of indifference curve ? 8
 (b) Explain price effect with the help of indifference curve technique. 8
3. (a) Explain the concept of short-run and long-run production function. 8
 (b) Write a note on law of variable proportions. 8
4. (a) What is promotional elasticity of demand ? Calculate promotional elasticity if a firm increases its advertising expenditure from Rs. 25,000 to 35,000 and the sales increase from 10,000 units to 12,000 units. 8
 (b) Explain producer's equilibrium with the help of isoquant. 8
5. (a) Explain long-run behaviour of average cost curve. 8
 (b) What are different economies and diseconomies of scale ? 8
6. Write short notes on any **two** of the following :— 16
  - (a) Demand Forecasting
  - (b) Returns to Scale
  - (c) Types of Cost
  - (d) Learning Curve.

[TURN OVER

45 : 1st half, 12-AM(a)

Con. 05-VA-2396-12.

2

Section II

7. (a) Define the following :— 12
  - (i) Total Revenue
  - (ii) Oligopoly
  - (iii) Dumping
  - (iv) Full Cost Pricing.
- (b) Distinguish between (any **two**) :— 6
  - (i) Firm and Industry.
  - (ii) Average and Marginal Revenue.
  - (iii) Normal Profit and Excess Profit.
8. How does the firm achieve profit maximising output ? Explain using TR-TC and MR – MC approaches. 16
9. (a) What are the features of perfect competition ? 8
  - (b) Explain long-run equilibrium of a firm under perfect competition. 8
10. (a) Distinguish between Monopoly and Monopolistic Competition. 8
  - (b) Explain the long-run equilibrium of monopolistically competitive firm. 8
11. Explain any **two** of the following pricing methods :— 16
  - (a) Marginal Cost Pricing
  - (b) Transfer Pricing
  - (c) Pricing of Multiproduct Firm.
12. Write short notes on any **two** of the following :— 16
  - (a) Sales Maximisation Model
  - (b) Features of Oligopoly
  - (c) Importance of Capital Budgeting
  - (d) Net Present Value Method.

(मराठी रूपांतर)

- सूचना : (१) प्रश्न क्रमांक १ आणि ७ अनिवार्य आहेत.
 (२) अनिवार्य प्रश्नांशिवाय प्रत्येक विभागातून दोन प्रश्न सोडवा.
 (३) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. (अ) खालील व्याख्या द्या :- १२
 (१) संख्यात्मक उपयोगिता
 (२) मागणीची उत्पन्न लवचिकता
 (३) समखर्च रेषा
 (४) सामाजिक खर्च.
- (ब) फरक स्पष्ट करा (कोणतेही दोन):- ६
 (१) लवचिक आणि अलवचिक मागणी
 (२) उपभोक्त्याचे व उत्पादकाचे संतोषाधिक्य
 (३) स्थिर आणि बदलता खर्च.
२. (अ) समवृत्ती वक्राची वैशिष्ट्ये कोणती ? ८
 (ब) समवृत्ती वक्राच्या आधारे किंमत परिणाम स्पष्ट करा. ८
३. (अ) अल्पकालीन व दीर्घकालीन उत्पादन फलनाची संकल्पना स्पष्ट करा. ८
 (ब) बदलत्या परिमाणाच्या सिद्धांतावर टीप लिहा. ८
४. (अ) प्रवर्तनखर्च सापेक्ष लवचिकता म्हणजे काय ? खालील माहितीवरून प्रवर्तन सापेक्ष लवचिकता काढा. ८
 एक व्यवसाय संस्था जाहिरातींवरील खर्च रु. २५,००० वरून रु. ३५,००० पर्यंत वाढवते. त्यामुळे त्या व्यवसाय संस्थेची विक्री १०,००० वरून १२,००० नगांपर्यंत वाढते.
 (ब) समउत्पादन वक्राच्या सहाय्याने उत्पादकाचा समतोल स्पष्ट करा. ८
५. (अ) सरासरी खर्च वक्राची दीर्घकालीन पद्धती स्पष्ट करा. ८
 (ब) परिमाणाच्या विविध अनुकूलता (बचती) आणि प्रतिकूलता कोणत्या ? ८
६. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :- १६
 (अ) मागणीचा अंदाज
 (ब) उत्पादन प्रमाण फल
 (क) उत्पादन खर्चाचे प्रकार
 (ड) अनुभव वक्र.

[TURN OVER

विभाग २

७. (अ) खालील व्याख्या द्या :-

१२

- (१) एकूण प्राप्ती
- (२) अल्पाधिकार
- (३) अवपुंजन
- (४) पूर्ण खर्च किंमत.

(ब) फरक स्पष्ट करा (कोणतेही दोन) :-

६

- (१) व्यवसाय संस्था आणि उद्योग
- (२) सरासरी आणि सीमान्त प्राप्ती
- (३) सर्वसाधारण आणि अतिरिक्त नफा.

८. व्यवसायसंस्था महत्तम नफा उत्पादन कसे साधते ? एकूण प्राप्ती-एकूण खर्च आणि सिमान्त प्राप्ती आणि सिमान्त खर्च दृष्टीकोन वापरून स्पष्ट करा. १६

९. (अ) पूर्ण स्पर्धेची महत्त्वाची वैशिष्ट्ये कोणती ?

८

(ब) पूर्ण स्पर्धेतील व्यवसायसंस्थेचा दीर्घकालीन समतोल स्पष्ट करा.

८

१०. (अ) मक्तेदारी आणि मक्तेदारीयुक्त स्पर्धा यांतील फरक स्पष्ट करा.

८

(ब) मक्तेदारीयुक्त स्पर्धेतील व्यवसायसंस्थेचा दीर्घकालीन समतोल स्पष्ट करा.

८

११. खालीलपैकी कोणत्याही दोन किंमत पद्धती स्पष्ट करा :-

१६

- (अ) सिमान्त खर्च पद्धत
- (ब) हस्तांतरीत किंमत पद्धती
- (क) बहुवस्तू किंमत पद्धती.

१२. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :-

१६

- (अ) विक्री महत्तमीकरण पद्धती
- (ब) अल्पाधिकाराची वैशिष्ट्ये
- (क) भांडवली अंदाजपत्रकाचे महत्त्व
- (ड) निव्वळ वर्तमानमूल्य पद्धती.

⑦

V-1st-Hf-Ex-12-A-9

Con. 1-12.

F4B.com
mathematical & statistical
Techniques

APM
VA-2002

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

- N.B. : (1) Answer any **two** questions from **Section I**.
(2) Answer any **three** questions from **Section II**.
(3) Answers to **both** the sections are to be written in the **same** answer book.
(4) Use of **non-programmable, scientific calculator** is **allowed**.
(5) **Figures** to the **right** indicate **marks** to the **sub-question**.
(6) **Graph papers** will be **supplied** on **request**.

Section I

1. (a) An agent was paid Rs. 1596 as commission at 12% rate on the sale of bicycles. The selling price of each bicycle was Rs. 950. Find the number of bicycles sold by the agent. 5
(b) A firm allows 20% discount on list price and a further 5% discount for cash payment. What is the net selling price of an article which is marked at Rs. 240 ? 5
(c) A, B, C start a business by investing Rs. 20,000, Rs. 35,000 and Rs. 45,000 respectively and share the profit of Rs. 10,000 at the end of the year. Find the share in profit of each partner. 5
(d) A trader allows a trade discount of 8% on the list price of his goods and a further discount of 2% for cash payment and gains 12.7% profit on the cost. How much percent above cost has he marked his goods for sale ? 5
2. (a) Ms. Mehta bought 300 shares of a company of face value Rs. 100/- each at a market price of Rs. 240/- each. After receiving a dividend at 8%, she sold the shares at Rs. 256/- each. Find the rate of return on investment assuming that there was no brokerage involved. 5
(b) Mr. Deore invested Rs. 25,000/- to purchase 2,500 units of ICI MF - B plan on 8th April 2010. He decided to sell the units on 14th November 2010 at NAV of Rs. 16.4 /-. The exit load was 2.5%. Find his net profit. (Calculations upto 2 decimals) 5
(c) Mr. Patel invested in a SIP of a M.F., a fixed sum of Rs. 10,000/- on 5th of every month, for four months. The NAVs on these dates were Rs. 34.26, 46.12, 39.34 and 41.85 respectively. The entry load was 2.25 % throughout the period. Find the average price, including the entry load, using the Rupee-cost-Averaging method. How does it compare with the arithmetic mean of the prices ? (Calculations upto 4 decimals) 5
(d) Solve the LPP graphically :— 5
Maximize $z = 5x + 3y$
subject to $3x + 5y \leq 15$, $5x + 2y \leq 10$ and $x \geq 0$, $y \geq 0$.

ITURN OVER

3. (a) Differentiate the following w.r.t.
- x
- :—

5

(i) $y = x^2 \log x$,

(ii) $y = \frac{x^3 - 1}{e^x}$.

- (b) The total cost function is
- $C = 20 - 3x^2$
- and the demand function is
- $p = 5 + 6x$
- . Find the profit when
- $x = 100$
- . 5

- (c) The demand function is given by
- $p = 50 + 6D + 4D^2$
- . Find the total revenue, average revenue and the marginal revenue when the demand is 5 units. 5

- (d) The demand function is given by
- $D = 25 - 2p - p^2$
- . Find the elasticity of demand when the price is
- $p = 4$
- . 5

4. (a) Find the compound amount and compound interest of Rs. 1000 invested for 5 years at 5% p.a. if the interest is compounded annually. 5

- (b) Mr. Ravi invested Rs. 5000 in an annuity immediate with quarterly payments for a period of 2 years at the rate of interest of 10% p.a. Find the accumulated value of the annuity at the end of 2nd year. 5

- (c) If a society accumulates Rs. 800 p.a. from its 100 members for 3 years and receives 9% interest then find the sum accumulated at the end of the third year. If the society wants Rs. 2,50,000 for society maintenance after 3 years, is the annual fund of Rs. 800 per member sufficient? 5

- (d) Find the present value of an immediate annuity of Rs. 2000 for 2 years at 7% p.a. compounded half yearly. 5

Section II

5. (a) Distinguish between :—

6

(i) sample and population,

(ii) statistic and parameter

(iii) primary data and secondary data.

- (b) Present the following data in a tabular form: In 2008, out of 2000 candidates appearing for HSC Examination at Andheri centre, 785 had opted for Mathematics and the remaining for SP. The number of girls was 1050 of whom 850 had opted for SP. In 2009, the number of candidates with Mathematics was 875 of which 615 were boys while the number of candidates with SP decreased to 1185 of which 795 were girls. In 2010, the total number of candidates increased by 150 over previous year and increase in the number of boys was double the increase in number of girls. Out of 1400 candidates who had opted for SP 935 girls. 7

- (c) The ages of employees in a department are classified as follows. Construct a Histogram. 7

Age	20-25	25-30	30-35	35-40	40-45	45-50
Number	14	25	30	25	15	14

6. (a) Write a short note on the merits and demerits of arithmetic mean.
 (b) Find the median and two quartiles for the following data :—

Rainfall (in cm)	15-20	20-25	25-30	30-35	35-40	40-45	45-50
No. of years	3	7	10	16	12	8	4

- (c) For the following data find the standard deviation and coefficient of variation :—

Class Interval	10-20	20-30	30-40	40-50	50-60	60-70
Frequency	10	15	30	20	15	10

7. (a) Explain the following the terms in Probability :—
 (i) Simple event,
 (ii) Complement of an event,
 (iii) Mutually exclusive events.
 (b) A box contains 5 red and 4 green balls. Two balls are drawn at random from the box, find the probability that (i) both are of same color, (ii) only red balls are drawn.
 (c) The marks of 150 students in a class are said to follow a normal distribution with mean 60 and S.D. of 10. Find (i) the expected number of students scoring marks below 45, (ii) percentage of students scoring marks between 55 and 70. (Given: area under SNV from $z = 0$ to $z = -1.5$ is 0.4332, from $z = 0$ to $z = -0.5$ is 0.1915 and from $z = 0$ to $z = 1$ is 0.3413)

8. (a) Explain the following terms with the help of Scatter diagram :—
 (i) positive correlation,
 (ii) no correlation,
 (iii) negative correlation.

- (b) Find Karl Pearson's correlation coefficient for the following data :—

X	10	15	20	35	40
Y	5	10	20	30	35

- (c) Compute the two regression equations on the basis of the following data given that $r = 0.65$:—

	X	Y
Mean	43	37
S.D.	3.1	2.8

9. (a) Explain in detail any two components of a time series.
 (b) Fit a straight line trend by the method of least squares to the following data :—
 Also estimate the trend for the year 2012.

Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Profit (in '000 Rs)	15	20	18	25	28	30

- (c) Calculate the real income for the following data :—

Year	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Index Number	100	120	150	180	210	240
Income in Rs.	1000	1200	1400	1500	1800	2000

[TURN OVER]

10. (a) Explain the decision making environment under uncertainty with any three types of criteria. 6
- (b) The research department of consumer products division has recommended the marketing department to launch a soap with 3 different perfumes. The marketing manager has to decide the type of perfume to launch under the following estimated payoff in '000s for various levels of sales. 7

Types of Perfume	Estimated Sales (units)		
	25,000	15,000	10,000
I	200	25	20
II	30	20	10
III	50	30	5

Find the best decision using (i) Maximax, (ii) Maximin and (iii) Laplace criteria.

- (c) A retailer purchases grapes every morning for Rs. 50/- a case and sells for Rs. 80/- a case. Unsold cases at the end of the day are donated to old age homes. Past sales have ranged from 15 to 18 cases per day. The following are the details of demand and probability. 7

Cases demanded	15	16	17	18
Probability	0.1	0.2	0.4	0.3

The retailer wants to know how many cases should he buy to maximize his profit. Use EMV criterion.

f.y.B.Com

April-12 VA-2

(OLD COURSE)

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B.** (1) Answer any **three** questions from **each** section.
 (2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.

Section I

1. (a) What is Business ? Explain the functions of business. 8
 (b) Discuss the factors contributing to the globalisation. 8
2. (a) What are the problems of Private sectors in India ? 8
 (b) Explain the features of good objectives. 8
3. (a) What do you mean by "Economic Objectives" ? Explain it in detail. 8
 (b) What is Co-operative Society ? Explain its features. 8
4. (a) Define the term "Business Environment". Explain the features of business environment. 8
 (b) Discuss in detail the impact of education on business. 8
5. Write short notes on the following (any **three**) :— 18
  - (a) Liberalisation
  - (b) Three fold objectives
  - (c) Measures to control pollution
  - (d) Public sector
  - (e) Career options to Commerce student.

Section II

6. (a) What is feasibility report ? Explain the need of feasibility report. 8
 (b) Briefly explain the steps involved in setting up of new business unit. 8
7. (a) Explain the main indicators of growth. 8
 (b) What do you mean by the term industrial sickness ? Explain the symptoms of industrial sickness. 8
8. (a) Define the term Multinationals (MNC's). Explain the merits of multinationals. 8
 (b) What is ethics in business ? Explain its importance in business. 8
9. (a) State and explain the various rights of consumers. 8
 (b) What is corporate image ? Explain the benefits of corporate image. 8
10. Write short notes on the following (any **three**) :— 18
  - (a) Turnaround
  - (b) Joint venture
  - (c) Role of NGO's
  - (d) Promoter
  - (e) Need for diversification of business.

- N.B.** (1) Answer any **three** questions from **each** section.
 (2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.

Section I

1. (a) What is Business ? Explain the functions of business. 8
 (b) Discuss the factors contributing to the globalisation. 8
2. (a) What are the problems of Private sectors in India ? 8
 (b) Explain the features of good objectives. 8
3. (a) What do you mean by "Economic Objectives" ? Explain it in detail. 8
 (b) What is Co-operative Society ? Explain its features. 8
4. (a) Define the term "Business Environment". Explain the features of business environment. 8
 (b) Discuss in detail the impact of education on business. 8
5. Write short notes on the following (any **three**) :— 18
 (a) Liberalisation
 (b) Three fold objectives
 (c) Measures to control pollution
 (d) Public sector
 (e) Career options to Commerce student.

Section II

6. (a) What is feasibility report ? Explain the need of feasibility report. 8
 (b) Briefly explain the steps involved in setting up of new business unit. 8
7. (a) Explain the main indicators of growth. 8
 (b) What do you mean by the term industrial sickness ? Explain the symptoms of industrial sickness. 8
8. (a) Define the term Multinationals (MNC's). Explain the merits of multinationals. 8
 (b) What is ethics in business ? Explain its importance in business. 8
9. (a) State and explain the various rights of consumers. 8
 (b) What is corporate image ? Explain the benefits of corporate image. 8
10. Write short notes on the following (any **three**) :— 18
 (a) Turnaround
 (b) Joint venture
 (c) Role of NGO's
 (d) Promoter
 (e) Need for diversification of business.

(मराठी रूपांतर)

सूचना : (१) प्रत्येक विभागातून कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा.

(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. (अ) व्यवसायाची व्याख्या सांगून व्यवसायाची कार्ये स्पष्ट करा. ८
(ब) जागतिकीकरणाला हातभार लावणारे घटक स्पष्ट करा. ८
२. (अ) भारतातील खाजगी क्षेत्रासमोर कोणकोणत्या समस्या आहेत ? ८
(ब) चांगल्या व्यवसाय उद्दिष्ट्यांची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. ८
३. (अ) आर्थिक उद्दिष्ट्ये म्हणजे काय ? सविस्तर लिहा. ८
(ब) सहकारी संस्था म्हणजे काय ? त्यांची वैशिष्ट्ये लिहा आणि स्पष्ट करा. ८
४. (अ) “व्यवसाय पर्यावरण” या संज्ञेची व्याख्या द्या. त्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. ८
(ब) शिक्षणाच्या व्यवसायावर होणाऱ्या परिणामांची सविस्तर चर्चा करा. ८
५. खालीलपैकी कोणत्याही तीन वर टिपा लिहा :-- १८
(अ) उदारीकरण
(ब) तीन सुत्रिय उद्दिष्ट्ये
(क) प्रदुषण नियंत्रणाचे उपाय
(ड) सार्वजनिक क्षेत्र
(इ) वाणिज्य शाखेतील व्यवसाय संधी.

विभाग २

६. (अ) व्यवहार्यता अहवाल म्हणजे काय ? व्यवहार्यता अहवालांची गरज स्पष्ट करा. ८
(ब) नवीन व्यवसाय स्थापनेच्या प्रक्रियेतील पायऱ्या स्पष्ट करा. ८
७. (अ) व्यवसाय वाढीचे प्रमुख दर्शक स्पष्ट करा. ८
(ब) औद्योगिक आजारपण म्हणजे काय ? औद्योगिक आजारपणाची लक्षणे कोणती ते स्पष्ट करा. ८
८. (अ) बहुराष्ट्रीय उद्योगाची व्याख्या देऊन त्याचे फायदे स्पष्ट करा. ८
(ब) व्यावसायिक नैतिकता (सदाचार) म्हणजे काय ? त्याचे व्यवसायातील महत्त्व विशद करा. ८
९. (अ) ग्राहकांचे हक्क नमूद करून सविस्तर लिहा. ८
(ब) “उद्योगाची प्रतिमा” म्हणजे काय ? उद्योगाच्या प्रतिमांचे फायदे लिहा. ८
१०. खालीलपैकी कोणत्याही तीन वर टिपा लिहा :-- १८
(अ) फेरपालट
(ब) संयुक्त उपक्रम
(क) एन्जीओची भूमिका

(REVISED COURSE)

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. (1) All questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.
(3) Tie both the sections together.

Section I

1. Explain the following terms (any five) :— 10
  - (a) Business
  - (b) Three fold objectives
  - (c) Mission
  - (d) Diversification
  - (e) SAARC
  - (f) Micro Environment
  - (g) Takeover.
2. Answer any three of the following :— 30
  - (a) What is business ? Explain the importance of business to society.
  - (b) Describe the inter-relationship between Business and its Environmental.
  - (c) Enlist the types of business objectives. Explain economic objectives in detail.
  - (d) What do you mean by Turnaround ? Explain the steps involved in turnaround strategy.
  - (e) Discuss the challenges faced by Indian Entrepreneurs now a days.
  - (f) Define the term foreign collaboration. Explain the types of foreign collaboration.
3. Study the case in detail and answer the following questions :—
General Electric has streamlined its policy to enter into Indian through the joint venture route. GE entered the Indian appliances market in association with Godrej. The joint venture included technological and financial tie-up. A new company was floated called Godrej-GE appliances. The agreement stated that the Godrej will hold 60% of the equity and GE appliances 40%. It was mutually worked out that Godrej brand of refrigerators will continue and in addition the entire range of GE brand of home appliances. The company will start with the production of refrigerators and washing machines. Later it will start manufacturing and marketing microwave ovens, air conditioners and cooking range. Godrej transfer its refrigerators business to the joint ventures with the condition that the Godrej brand will continue under the new agreement.
Questions :
  - (a) How GE made inroads into India through joint venture ? 5
  - (b) Has joint venture benefited both GE and Godrej ? 5

Section II

4. Explain the following terms (any five) :— 10
  - (a) ATM
  - (b) Universal banking
  - (c) Tourism
  - (d) B.P.O.
  - (e) Ethics in retailing
  - (f) F.D.I.
  - (g) E-communication
  - (h) Insurer.
5. Answer any three from the following :— 30
  - (a) What do you mean by Customer Relationship ? Explain its features.
  - (b) Enlist the principles of Insurance. Explain them in detail with suitable examples.
  - (c) What are measures undertaken to promote tourism and hospitality industry in India ? Explain.
  - (d) What are the different types of transport ? Explain railway transport's current scenario in India.
  - (e) Discuss the factors responsible for growth of organised in Retailing in India.
  - (f) State the advantages and limitations of B.P.O.'s.
6. Study the case in detail and answer the following questions :—
Ramkrishnan retired from service only last year. As expected, he is facing financial crunch with spiral raise in cost of living. These days he is worried man. He has received a letter from his bank informing that bill payments via ECS (Electronic Clearing System) to utility service providers like MTNL, Reliance Energy etc. now attract a bank fee of Rs. 112 per year for each service provider.
Ramkrishnan has been paying four bills viz. MTNL, Reliance Energy, LIC and Mahanagar Gas via ECS. He will now have to pay this bank Rs. 448 per year as a fee to pay bills. He tells himself why should, continue to use ECS facility when dropping a cheque in a drop box does not cost me a paisa ? Moreover ECS cuts down on paper work for banks.
In that case, why charge a fee for the same ? He decides not to shell out extra amount to pay his service provider.
Questions :
  - (a) What is ECS ? Is it in favour of consumers ? 5
  - (b) Is this new fee levied by the bank in accordance with RBI guidelines ? 5

(मराठी रूपांतर)

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
(२) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
(३) दोन्ही विभाग एकत्र बांधा.

विभाग १

१. खालील संज्ञा स्पष्ट करा (कोणत्याही पाच) :--

१०

- (अ) व्यवसाय (इ) एस्.ए.ए.आर.सी.
(ब) तीन सुत्रीय उद्दिष्टे (फ) सूक्ष्म पर्यावरण
(क) मोहीम (ग) ताबा.
(ड) विभक्तीकरण

२. खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा :--

३०

- (अ) व्यवसाय म्हणजे काय ? व्यवसायाचे समाजासाठी असलेले महत्त्व विशद करा.
(ब) व्यवसाय व पर्यावरणातील संबंधांचे विश्लेषण करा.
(क) व्यवसायिक उद्दिष्टे नमूद करा. आर्थिक उद्दिष्टांचे सविस्तर वर्णन करा.
(ड) फेरपालट म्हणजे काय ? फेरपालट धोरणातील पायऱ्या स्पष्ट करा.
(इ) सद्यःस्थितीत भारतीय उद्योजकांना सामोऱ्या जाव्या लागणाऱ्या आव्हानांची चर्चा करा.
(फ) विदेशी संगनमत या संज्ञेची व्याख्या करा. विदेशी संगनमताचे प्रकार स्पष्ट करा.

३. प्रसंगाचा सविस्तर अभ्यास करून खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या :--

जनरल इलेक्ट्रिक या उद्योगाने, संयुक्त उपक्रममार्फत भारतीय बाजारात पर्दापण करण्यासाठी गोदरेज या उद्योगासोबत भारतीय गृहपयोगी वस्तु (सामान) बनविण्याचा उपक्रम घेतला आहे. हा उपक्रम तांत्रिक व आर्थिक बाबतचा आहे. त्याकरिता त्यांनी गोदरेज-जीई गृहपयोगी ही नवीन कंपनी स्थापलेली आहे. या करारानुसार गोदरेज उद्योग समूहाचा ६० टक्के वाटा (भाग) व जीईचा ४० टक्के समभाग आहे. या करारात सामंजसपणे असे ठरविण्यात आले की बाजारात रेफ्रिजरेटर हे गोदरेजच्या नावाने चालू ठेवायचे व इतर उपयोगी वस्तू या जीईच्या नावाने चालवायच्या. कंपनीची सुरुवात ही रेफ्रिजरेटर व धुलाई मशिन या वस्तूने करण्यात आली. नंतर मायक्रोव्हेव ओवन, वातानुकूलित मशिन आणि स्वयंपाकाची साधने तयार करण्याचे ठरविले. त्यानंतर गोदरेज समूहाने त्यांचे रेफ्रिजरेटर उत्पादन हे संयुक्त उपक्रमांकाकडे हस्तांतरित केले.

प्रश्न :

- (अ) जी.ई. या उद्योग समूहाने, संयुक्त उपक्रममार्फत भारतात येण्याचा रस्ता कसा तयार केला ?
(ब) गोदरेज व जी. ई. या दोन्ही उद्योगांना उपक्रम हा संयुक्त फायद्याचा आहे का ?

५

५

विभाग २

४. खालील संज्ञा स्पष्ट करा (कोणत्याही पाच) :--

१०

- (अ) ए.टी.एम. (इ) किरकोळ विक्रीतील सदाचार
(ब) युनिव्हर्सल बँकिंग (फ) एफ्.डी.आयू.
(क) पर्यटन (ग) ई-संदेशवहन
(ड) बी.पी.ओ. (च) विमा देणारा.

५. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :--

३०

- (अ) ग्राहक संबंध म्हणजे काय ? ग्राहक संबंधाची वैशिष्ट्ये लिहा.
(ब) विम्यांची तत्त्वे नमूद करा. योग्य उदाहरणासहित विमा तत्त्वे स्पष्ट करा.
(क) भारतामध्ये पर्यटन व पाहुणाचार उद्योगाला चालना देण्यासाठी कोणते उपाय सूचवा. स्पष्ट करा.
(ड) वाहतुकीचे वेगवेगळे प्रकार कोणते ? रेल्वे वाहतुकीचे भारतातील सद्यःस्थितीचे वर्णन करा.
(इ) भारतातील सुव्यवस्थित किरकोळ विक्रीच्या वाढीला कारणीभूत असणाऱ्या घटकांची चर्चा करा.
(फ) बी.पी.ओ. चे फायदे व तोटे नमूद करून स्पष्ट करा.

६. प्रसंगाचा सविस्तर अभ्यास करून खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या :--

गेल्या वर्षी रामकृष्णन हे सेवेतून निवृत्त झाले. अपेक्षेप्रमाणे निवृत्तीनंतर त्यांना वाढत्या महागाईमुळे आर्थिक संकटांना सामोरे जावे लागले. आज रोजी ते फार चिंतेत आहेत. त्यातच त्यांना त्यांच्या बँकेकडून एक पत्र मिळाले. त्या पत्रानुसार त्यांना बँकेमार्फत मिळणाऱ्या इलेक्ट्रॉनिक क्लिअरिंग सिस्टम सवलतीसाठी, बँकेने काही खर्च लावला होता. तो खर्च प्रत्येक सेवेसाठी ११२ रुपये याप्रमाणे होतो. रामकृष्णन हे बँकेकडून त्यांचे चार सेवांचे बिल भरून घ्यावयाचे, ज्यासाठी त्यांना ४४८ रुपये द्यावे लागतील. रामकृष्णन यांनी या गोष्टीचा विचार करून मी या सेवा का घ्याव्यात ? जर मी या सेवांचे बिल ड्रॉप बॉक्समध्ये विनामूल्य भरू शकत असेन तर मी हे पैसे का द्यावेत ?

प्रश्न :

(3 Hours) (100 Marks) [Total Marks]

- N.B. :** (1) Attempt **all** the questions.
 (2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks assigned to the questions.
 (3) **Working note** should **form part** of your answer.

Section I

1. Following is the Trial Balance of **Mr. Ramesh C.** as on 31st March, 2011.

1

Trial Balance as on 31/03/2011

Debit Balances	₹	Credit Balances	₹
Sundry Debtors	2,65,500	Sundry Creditors	1,98,750
Factory Rent	84,500	Interest on Investments	18,750
General Trade Expenses	28,950	Discount Received	12,600
Manufacturing Wages	1,74,850	Returns Outward	15,750
Purchases of Raw Materials	6,65,750	Sales	24,46,700
Furniture	54,000	Bank Loan @ 12%	12,00,000
Carriage Inward	82,750	Provision Bad Debts	12,650
Carriage Outward	92,450	Bills Payables	82,550
Returns Inward	36,700	Sale of Scrap	14,350
Plant and Machinery	7,50,000	Capital	4,50,000
Freehold Office	3,50,000	Outstanding Office Rates	27,900
Motor Vehicles	6,40,000		
Drawing	32,500		
Cash in Hand	8,500		
Cash at Bank	76,550		
Travelling Expenses	29,350		
Stock on 01/04/2012			
Raw Material 1,87,550			
Work in Progress 54,650			
Finished Goods 1,65,600	4,07,800		
Discount Allowed	14,500		
Office Salaries	2,78,950		
Office Rates and Taxes	84,000		
Bad Debts	18,750		
Bills Receivables	53,650		
10% Investments	2,50,000		
Total	44,80,000	Total	44,80,000

Additional Information :

- (a) Stock as on 31st March, 2011; Raw Materials ₹ 1,65,550 ; Work in Progress ₹ 44,850 and Finished Goods ₹ 1,35,450.
 (b) Provide Depreciation ; on Furniture @ 20% ; Plant and Machinery @ 12% Motor Vehicles @ 20%.
 (c) Loan from bank was taken as on 01/01/2011.
 (d) Investments were made on 01/04/2010
 (e) Office Salaries ₹ 21,050, Factory Rent ₹ 15,500 are in arrears.
 (f) Purchase invoice, www.StudentBounty.com been omitted from the books.
 (g) Provision for Bad Debts on Sundry Debtors

2. (a) State whether following statements are true or false :-

- (1) Revenue expenses are nonrecurring expenses.
- (2) Outstanding expenditures are fixed liabilities.
- (3) AS-2 is applicable to Goodwill.
- (4) Advance subscription is a current asset
- (5) Inventories include furniture's
- (6) AS-11 is not applicable to all enterprises.
- (7) AS-8 is applicable to wasting assets.
- (8) Manufacturing Account is prepared to ascertain the net profit.

(b) Answer the following :-

- (1) The net cost of the machinery is of ₹ 1,50,000. How much depreciation will be charged at the end of the third year @ 12% p.a. under Reducing Balance Method as well as under Original Cost Method ?
- (2) From the following, find out the amount of subscription to be debited to Receipts and Payments A/c.
  - (i) Receivable at the beginning of the year ₹ 4,800
  - (ii) Receivable at the end of the year ₹ 5,200
  - (iii) Received in advance in the previous year ₹ 3,400
  - (iv) Received in advance in the current year ₹ 4,600
  - (v) Actual subscription of the current year ₹ 68,400.
- (3) Find out the amount of expenditures to be credited to Receipts & Payments A/c.

Particular	Salaries ₹	Insurance ₹
Outstanding at the begging of the year	4,500	2,500
Actual expenditure of the year	26,500	12,500
Outstanding at the end of the year	2,750	3,500
Paid in advance in the current year	1,450	1,660
Paid in advance in the previous year	1,360	1,480

3. State with reasons whether the following are Capital, Revenue or Deferred Revenue Expenditure, Receipts, Profit or Loss :-

- (a) Wages paid to workers for construction of railway platform.
- (b) Received ₹ 8,00,000 on the issue of 9% cumulative preference shares.
- (c) Direct wages of ₹ 3,25,000 paid for the month of January, 2012.
- (d) Paid ₹ 12,800 underwriting commission on issue of Preference Shares.
- (e) Legal expenses ₹ 54,875 paid in connection with purchase of Machinery.
- (f) Paid to the Government of Maharashtra on account of MVAT.
- (g) Premium ₹ 1,60,000 received on issue of new 9% cumulative preference Shares.
- (h) Paid Legal fees of ₹ 64,500.

OR

3. From the following Receipts and Payments account of Swami Sports Club prepares Income and Expenditure Account for the year ended 31st March, 2012 and Balance Sheet as on that date.

Receipts	₹	Payment	₹
To Balance b/d.	24,500	By Furniture	15,000
To Subscriptions	85,700	By Electricity	2,300
To Entrance fees	4,350	By Rent	18,750
To Sale of Old Papers	1,555	By Telephone Charges	3,455
To Interest on Investments	4,800	By Salaries	35,000
To Misc. Income	795	By Stationery	2,445
		By Sports Materials	34,500
		By Newspapers	650
		By Sports Books	1,850
		By Balance	7,750
Total	1,21,700	Total	1,21,700

Additional Information :

- (1) On 31st March, 2011 the club had the following assets :
Furniture ₹ 20,000 ; sports material ₹ 55,500; 10% Investments ₹ 80,000; Sports Books ₹ 2,750; Stationery ₹ 1,250; Subscriptions receivable ₹ 3,500.
- (2) On 31st March, 2012 the club had the following assets :
Furniture ₹ 29,500; Sports materials ₹ 72,000; 10% Investments ₹ 96,000 Sports Books ₹ 1,600; Stationery ₹ 1,350.
- (3) There are 2,400 members paying annual subscription of ₹ 40 each. Out of the Subscribers only ₹ 3,000 are received

4. Shri Mahajan, who maintain his books on single, supply you the following information :-

Particulars	31-03-2011 ₹	31-03-2012 ₹
Sundry Creditors	43,200	50,400
Bills Payable	7,200	16,200
Machinery	1,35,000	1,65,000
Furniture	24,000	24,000
Stock	57,600	50,400
Sundry Debtors	63,000	73,800
Bills Receivables	6,300	8,640
Outstanding Salaries	2,700	3,240
Cash and Bank	1,800	12,240
Outstanding Wages	1,440	1,660

Summary of Cash Transactions during the year ended 31st March 2012 as below :

Particulars	₹
Cash Sales	57,600
Received from Debtors	3,24,360
Payments to Creditors	1,83,000
Bills Receivable Collected	10,800
Wages	46,800
Salaries	82,200
Miscellaneous Receipts	2,880
Payments of Bills Payable	7,200
Office Expenses	27,000
Drawings	25,200
Loan from Bank @10%	54,000
Fixed Deposit in Bank	36,000
Insurance Premium paid	1,800

Other Information :

- (1) Discount allowed was ₹ 8,450 and discount received ₹ 4,350.
- (2) Of the sundry debtors ₹ 4,500 are to be written off as reserve for bad and doubtful debts.
- (3) Depreciation is to be provided on furniture at 5% p.a. and on machinery at 10% p.a. An addition was as on 01/01/2012.

From the above you are required to prepared Trading and Profit and Loss Account for the year ended 31st March, 2012 and Balance Sheet as on that date.

5. (a) State whether following statements are **true** or **false** :-

- (1) Under Single System all types of accounts are not kept.
- (2) Carriage inward is allocated on the basis of purchases of each department.

8

(b) Answer the following :-

- (1) From the following calculate the amount paid to creditors.
Opening balance ₹ 2,80,000 ; Closing balance ₹ 2,94,500 ; Total purchases ₹ 4,94,500;
Discount received ₹ 4,600 ; Sales return ₹ 32,500 ; Cash purchases ₹ 23,800
Carriage inward ₹ 21,050 Bills Receivable endorsed ₹ 75,000.
- (2) From the following find out Sales ratio of the departments.
Dept. X ₹ 2,52,750 ; Dept. Y ₹ 3,37,000 and Dept. Z ₹ 5,89,750.
- (3) From the following find out purchase ratio of the departments ;
Dept. A ₹ 1,87,740 ; Dept. B ₹ 2,50,320 ; and Dept. C ₹ 3,12,900 ;
- (4) Find out the interest on Capital & Drawings if :
Capital ₹ 2,50,000 and Drawings ₹ 45,000.
Rate of Interest@12% p.a. on capital and @18% p.a. on drawings.

6. From the following particulars, prepare stock register by FIFO & Weighted Average Method. 16

Date	Transaction	Units	Rate per unit (₹)
01/10/2011	Opening Stock	7,000	3.50
03/10/2011	Purchases	12,000	3.80
07/10/2011	Sales	13,000	4.20
11/10/2011	Purchases	15,000	3.90
15/10/2011	Sales	17,000	4.30
19/10/2011	Purchases	16,000	4.05
23/10/2011	Sales	13,500	4.40
27/10/2011	Purchases	18,500	4.10
31/10/2011	Sales	15,600	4.55

OR

6. From the following balances prepare Trial Balance as on 31st March, 2011. 16

Particulars	₹	Particulars	₹
Debtors	1,10,400	Cash in hand	5,635
Discount received	5,175	Discount allowed	4,025
Reserve for bad debts	8,600	Commission received	6,555
Creditors	3,34,880	Bills receivables	28,750
Outstanding wages	29,350	Bills payable	52,370
Capital	3,85,000	Purchases	2,88,420
Purchase returns	5,520	Sales returns	6,440
Sales	12,42,000	Drawings	29,095
Wages	97,750	Salaries	1,42,600
Stationery	2,805	Interest	6,325
Land & building	7,36,000	Plant & machinery	5,75,000
Carriage	6,395	Investments	1,25,000
Advertisements	12,420	Furniture	12,500

Difference in Trial Balance is to be treated as either cash at bank or bank overdraft

(3)

nk.B.1stHlf12.15

Con. 12-12.

FY B Com
Environmental studies

(OLD COURSE)

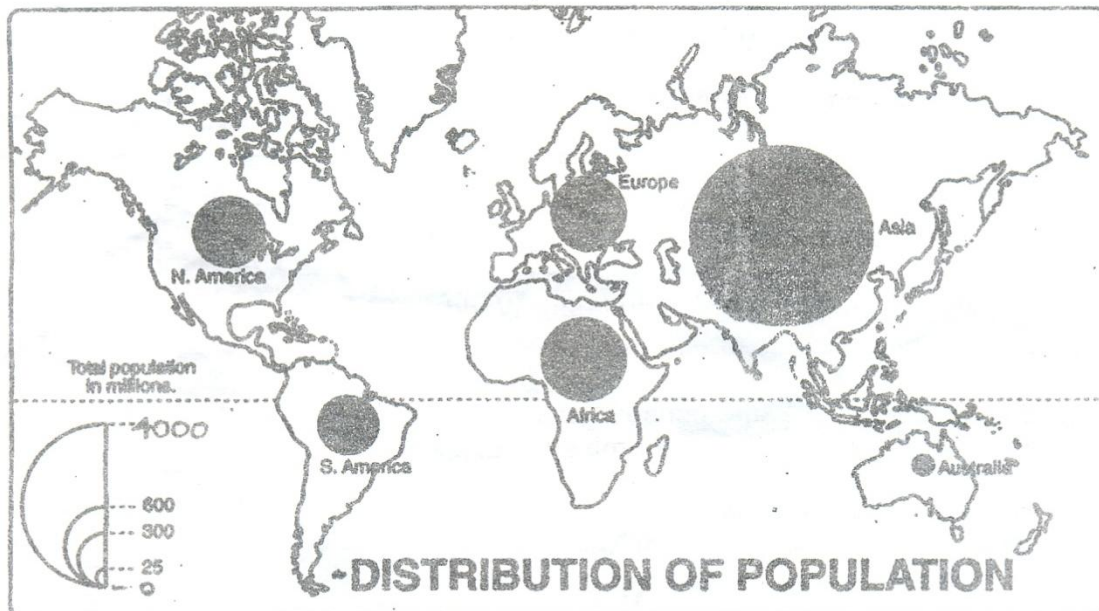
(3 Hours)

VA-2218

[Total Marks : 100

- N.B. (1) Question Nos. 1 to 3 are compulsory.
(2) Attempt any four questions from the rest.
(3) Figures to the right indicate full marks.
(4) Draw maps and diagrams wherever necessary.

1. (a) Study the World map given below and answer the following questions :— 5
- What is the theme of this map ?
  - Name the cartographic technique used in this map.
  - Name the continents having largest and smallest population.
  - State the population of Africa.

- (b) Mark and name the following in the outline map of MUMBAI (see on Page No. 10) :— 5
- CST to Kurla Railway route
  - National Park
  - Western Express Highway
  - Arabian sea.
- OR
- (b) Mark and name the following in the outline map of KONKAN (see on Page No. 10) :— 5
- National Highway
  - Bhor ghat
  - Sahyadri Hill Range
  - Head Quarters of Thane and Ratnagiri Districts.

[TURN OVER

mk.B.1stHlf12.16

Con. 12-VA-2218-12.

2

2. Give reasons (any **three**) :— 15
  - (a) Some resources are not renewable.
  - (b) Deforestation should be stopped.
  - (c) Population is not evenly spread.
  - (d) Environment is dynamic.
  - (e) Soil is an important resource.
  - (f) Man is responsible for pollution.

3. Write short notes (any **three**) :— 15
  - (a) Hydrological cycle
  - (b) Wind energy
  - (c) Eco-tourism
  - (d) Advantages of forest
  - (e) Abiotic elements
  - (f) Conservation of water.

4. (a) Define environment. Write in brief about food chain and food web. 8
(b) 'Sustainable development is essential.' Explain. 7

5. (a) What is a resource ? Give classification of resources. 8
(b) 'Conservation of resources is essential'. Explain. 7

6. (a) Explain the problem of poverty in the World. 8
(b) Explain the concepts of over and underpopulation. 7

7. (a) Explain the causes and consequences of air pollution. 8
(b) 'Water Pollution is a serious problem.' Explain. 7

8. (a) Give classification of forests. 8
(b) What is soil ? State the methods of soil conservation. 7

9. (a) 'Hunger is one of the major problem in the World.' Explain. 8
(b) Write note on new developments in agriculture. 7

10. (a) Write note on 'Solar Energy'. 8
(b) Explain the concept of 'Global Warming'. 7

11. (a) State the advantages of Tourism. 8
(b) Explain the various problems related to Tourism in India. 7

(मराठी रूपांतर)

(जुना अभ्यासक्रम)

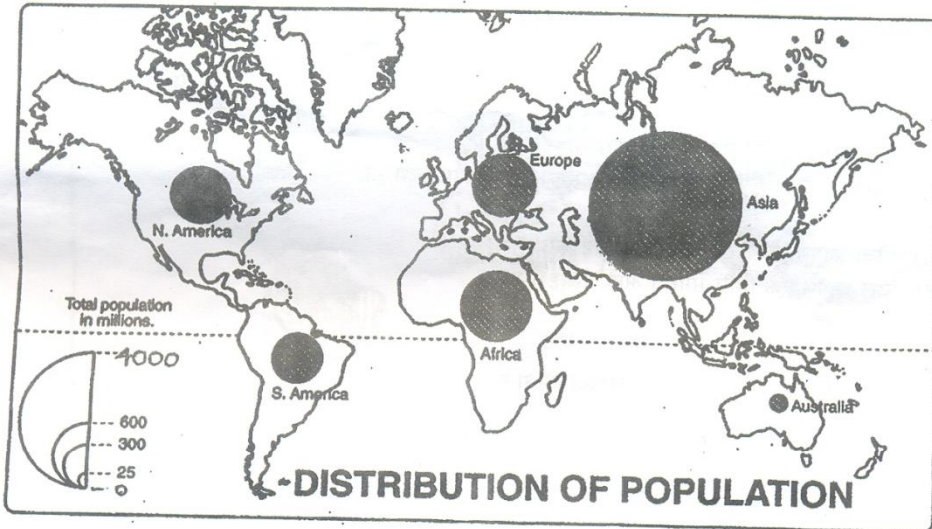
(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) प्रश्न क्र. १, २ व ३ आवश्यक आहेत.
(२) उरलेल्या प्रश्नांपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
(३) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(४) आवश्यक तेथे नकाशे व आकृत्या काढा.

१. (अ) खाली दिलेल्या जगाच्या नकाशाचा अभ्यास करून खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या :--

- (१) नकाशाचा विषय कोणता आहे ?
(२) नकाशात वापरलेल्या नकाशाशास्त्रीय तंत्राचे नाव सांगा.
(३) सर्वात जास्त व सर्वात कमी लोकसंख्या असणाऱ्या खंडांची नावे सांगा.
(४) आफ्रिकेची लोकसंख्या सांगा.

(ब) तुम्हाला दिलेल्या मुंबईच्या नकाशात पुढील घटक दाखवून नावे द्या (पहा पान क्र. १०) :--

- (१) सीएसटी ते कुर्ला लोहमार्ग
(२) नॅशनल पार्क
(३) पश्चिम द्रुतगती महामार्ग (Western Express Highway)
(४) अरबी समुद्र.

किंवा

(ब) तुम्हाला दिलेल्या कोकणच्या नकाशात पुढील घटक दाखवून नावे द्या (पहा पान क्र. १०) :--

- (१) राष्ट्रीय महामार्ग
(२) भोर घाट
(३) सह्याद्रीची डोंगर रांग
(४) ठाणे व रत्नागिरी जिल्ह्यांची मुख्यालये.

[TURN OVER]

mk.B.1stHlf12.18

Con. 12-VA-2218-12.

4

२. कारणे द्या (कोणतीही तीन) :--

- (अ) काही साधनसंपत्तीचे पुनर्नवीकरण होत नाही.
- (ब) वृक्षतोड/निर्वनीकरण थांबविले पाहिजे.
- (क) लोकसंख्येचे वितरण समान नाही.
- (ड) पर्यावरण गतिमान/बदलते आहे.
- (इ) मृदा ही महत्त्वाची साधनसंपत्ती आहे.
- (फ) माणूस प्रदूषणाला जबाबदार आहे.

१५

३. टिपा द्या (कोणत्याही तीन) :--

- (अ) जलचक्र
- (ब) पवन ऊर्जा
- (क) पर्यावरण-पर्यटन
- (ड) वनांचे फायदे
- (इ) अजैविक घटक
- (फ) पाण्याचे संवर्धन.

१५

- ४. (अ) पर्यावरणाची व्याख्या द्या. अन्न साखळी व अन्न जाळीबद्दल थोडक्यात लिहा.
- (ब) 'चिरंतन विकास आवश्यक आहे'. स्पष्ट करा.

- ५. (अ) साधनसंपत्ती म्हणजे काय ? साधनसंपत्तीचे वर्गीकरण द्या.
- (ब) 'साधनसंपत्तीचे संवर्धन आवश्यक आहे'. स्पष्ट करा.

- ६. (अ) जगातील दारिद्र्याची समस्या स्पष्ट करा.
- (ब) 'अतिरिक्त लोकसंख्या' व 'न्यूनतम लोकसंख्या' यांचे स्पष्टीकरण द्या.

- ७. (अ) हवेचा प्रदूषणाची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा.
- (ब) 'जल प्रदूषण एक गंभीर समस्या आहे'. स्पष्ट करा.

- ८. (अ) वनांचे वर्गीकरण द्या.
- (ब) मृदा म्हणजे काय ? मृदेच्या संवर्धनाच्या पद्धती सांगा.

- ९. (अ) 'भूक ही जगातील मोठी समस्या आहे'. स्पष्ट करा.
- (ब) 'शेतीतील नवीन विकास' यावर टीप लिहा.

- १०. (अ) 'सौर ऊर्जा' यावर टीप लिहा.
- (ब) 'जागतिक तापमानवाढीची' संकल्पना स्पष्ट करा.

- ११. (अ) पर्यटनाचे फायदे सांगा.
- (ब) भारतातील पर्यटनाशी संबंधित विविध समस्या स्पष्ट करा.

(REVISED COURSE)

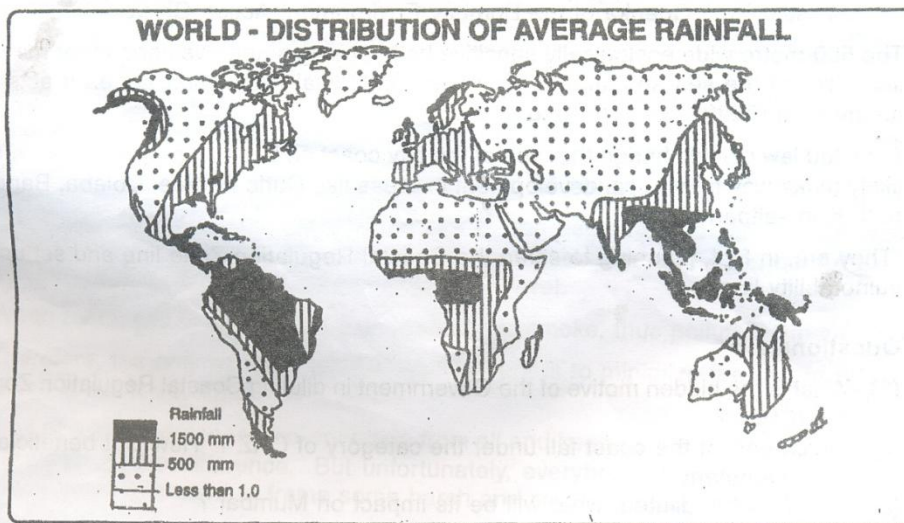
(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B.** (1) Question Nos. 1 to 3 of **Section I** and Question Nos. 7 to 9 of **Section II** are **compulsory**.
(2) Attempt any **one** question from Question Nos. 4 to 6 of **Section I** and any one question from Question Nos. 10 to 12 of **Section II**.
(3) **Figures** to the **right** indicate **full marks**.
(4) Draw **maps** and **diagrams** wherever **necessary**.

Section I

1. (a) Study the **Thematic Map** of the world provided to you and answer the following questions :— 5
- (i) What is the theme of this map ?
  - (ii) Name the areas where the amount of average rainfall is more than 1500 mm.
  - (iii) State the amount of rainfall in Sahara.

- (b) Mark and name the following features in the **World map** (See on the Page No. 11) provided to you :— 5
- (i) Smallest continent in the World
  - (ii) Pacific Ocean
  - (iii) Singapore and London air route
  - (iv) Any one developing country.
2. Write short notes (any **three**) :— 15
- (a) Hydrological cycle
  - (b) Wind energy
  - (c) Fund resources
  - (d) Poverty in India
  - (e) Conservation of forest
  - (f) Importance of environment.

[TURN OVER

3. Answer the following questions related to the **Case Study** :—

10

Plan to dilute Coastal Law

Citizens' group fear changes will destroy ecologically sensitive zone.

Shailesh Gaikwad, Mumbai, November 22,

Will the city see a spurt in construction in areas like Colaba and Cuffe Parade, and high-rises on saltpan land ? Probably yes, if the proposed plan of the Centre to dilute the Coastal Regulation Zone Act (CRZ) becomes reality.

In its current form, the 1991 law restricts construction in ecologically sensitive coastal areas.

The Centre is planning to dilute the restrictions and delegate the authority to allow construction in coastal areas, barring the most sensitive part of the zone, to State government, a move that has left environment activists aghast.

Citizen groups and environmentalists fear the proposed changes will throw open the coastal area to greedy builders and haphazard development.

"It is shocking and scandalous. Instead of strengthening it, the Centre is diluting the law" said Debi Goenka of the Bombay Environment Action Group.

The 500-metre wide ecologically sensitive belt housing mangroves and other marine life between the sea and land is known as the Coastal Regulation Zone. It acts as an important buffer between land and sea.

A diluted law would change the face of the city coast as the new provisions will most likely make way for vertical development in areas like Cuffe Parade, Colaba, Bandra and even saltpan land.

"They are, in fact, planning to scrap the Coastal Regulation Zone line and set up a vulnerability line."

Questions :

- (1) What is the hidden motive of the Government in diluting Coastal Regulation Zone Act (CRZ) ?
  - (2) Which part of the coast fall under the category of CRZ ? How is it beneficiary to environment ?
  - (3) If CRZ Act is diluted, what will be its impact on Mumbai ?
4. (a) Define environment. Describe the various components of the environment. 10
(b) Write note on 'Natural Resources'. 5
  5. (a) Why it is necessary to conserve water ? State the various uses of water. 10
(b) Write note on 'Rainwater Harvesing'. 5
  6. (a) Explain in detail the relationship between Man and Technology. 10
(b) Write note on 'Malnutrition'. 5

Section II

7. (a) Mark and name the following features in the map of **Konkan** provided to you :— 5
- (i) Amboli Ghat
  - (ii) Ratnagiri
  - (iii) Northern district of Konkan and its Headquarter
  - (iv) Sindhudurg Fort.
- (b) Mark and name the following features in the map of **Mumbai** provided to you :— 5
- (i) Airport
  - (ii) Juhu Beach
  - (iii) Kanheri Caves
  - (iv) Churchgate to Bandra Railway route.
8. Write short notes (any **three**) :— 15
- (a) Importance of transportation in trade
  - (b) Types of telecommunication
  - (c) Flood
  - (d) Advantages of tourism
  - (e) Pollution
  - (f) Narmada Bachao Andolan.
9. Answer following questions related to the **Case Study** provided to you :— 10

Case Study :**We need to get plastic out of our system**

The Major devil polluting the environment is non-degradable plastic, which when dumped in drains chokes the path for gaseous exchange and does not let water seep in, thus lowering the underground water level.

When burnt, plastic produces thick, black, toxic smoke, thus polluting the air.

Therefore, the only way to save our environment is to minimize the use of plastic, which is not too tedious.

A bit of public awareness, co-operation from all and keeping aside our selfish needs will make all the difference. But unfortunately, everybody doesn't think alike and hence there is a need to frame some harsh and result-oriented laws.

Although small shopkeepers and vegetable vendors have done good work on restricting the use of plastic bags, there is still scope for better implementation.

The same needs to be done at malls and supermarkets.

Some superstore chains charge ₹ 1 per bag and thus most people avoid taking plastic bags from them. Other too should do the same; in fact at an increased charge per bag.

Similarly, milk supplied in plastic bags can be delivered in reusable tins or bottles, which would further reduce the amount of plastic in circulation.

The BEST is recovering old bus stops, which is going to increase electricity consumption to a large extent. But the change is also quite necessary for beautification of the city. So why not use solar panels instead to light up the new stops ?

[TURN OVER

Let us put in efforts to save the city, the country and ultimately the planet.

Another suggestion : Each of us could plant a tree on our birthday every year.

Let's make Mumbai a city devoid of plastic, save energy, plant trees and keep the Earth green and clean.

Questions :

(1) Why is it necessary to frame hash and result oriented laws against use of plastic ?	4
(2) Suggest some ways to reduce use of plastic.	6
10. (a) Explain the causes and consequences of Earthquake.	10
(b) Write note on Oil Spill.	5
11. (a) Explain the concept of Global Warming.	10
(b) Write note on Population Explosion.	5
12. (a) Explain the role of technology with reference to GIS and GPS in environmental management.	10
(b) Write note on Remote Sensing.	5

(मराठी रूपांतर)

(नवा अभ्यासक्रम)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) विभाग १ मधील प्रश्न क्र. १, २ व ३ आणि विभाग २ मधील प्रश्न क्र. ७, ८, ९ आवश्यक आहेत.

(२) विभाग १ मधील प्रश्न क्र. ४, ५ व ६ मधील कोणताही एक व विभाग २ मधील प्रश्न क्र. १०, ११ व १२ मधील कोणताही एक प्रश्न सोडवावा.

(३) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(४) आवश्यक तेथे नकाशे व आकृत्या काढा.

१. (अ) तुम्हाला दिलेल्या जगाच्या विषयवार नकाशाच्या सहाय्याने पुढील प्रश्नांची उत्तरे द्या (पहा पान क्र. ५) :--

(१) नकाशाचा विषय सांगा.

(२) सरासरी पर्जन्यमान १५०० मि.मी. पेक्षा जास्त असणारे प्रदेश सांगा.

(३) सहारामधील पर्जन्याचे प्रमाण सांगा.

(ब) तुम्हाला दिलेल्या जगाच्या नकाशात पुढील घटक दाखवून नावे द्या (पहा पान क्र. ११) :--

(१) जगातील छोटे खंड

(२) प्रशांत महासागर

(३) सिंगापूर ते लंडन हवाईमार्ग

(४) कोणताही एक विकसनशील देश.

२. टिपा द्या (कोणत्याही तीन) :--

(अ) जलचक्र

(ड) भारतातील दारीचक्र

(ब) पवन ऊर्जा

(इ) वनांचे संवर्धन

(क) अप्रवाही साधनसंपत्ती

३. तुम्हाला दिलेल्या केस स्टडीच्या संदर्भात पुढील प्रश्नांची उत्तरे द्या (पान क्र. ६ वरील इंग्रजी प्रश्न क्र. ३ पहावा) :-- १०
- (अ) CRZ कायदा शिथिल करण्यामागे सरकारचा कोणता छुपा हेतू होता ? ५
- (ब) CRZ मध्ये किनाऱ्याचा कोणता भाग येतो ? पर्यावरणाच्या दृष्टीने हा कायदा कसा उपयुक्त आहे ? ५
- (क) CRZ कायदा शिथिल केल्यास त्याचा मुंबईवर काय परिणाम होईल ? ५
४. (अ) पर्यावरणाची व्याख्या द्या. पर्यावरणाच्या विविध घटकांचे वर्णन करा. १०
- (ब) टीप लिहा : नैसर्गिक साधनसंपत्ती. ५
५. (अ) पाण्याचे संवर्धन करणे का आवश्यक आहे ? पाण्याचे विविध उपयोग सांगा. १०
- (ब) टीप लिहा : पावसाच्या पाण्याचे संधारण (रेन वॉटर हार्वेस्टिंग). ५
६. (अ) मानव आणि तंत्रज्ञान यामधील संबंध स्पष्ट करा. १०
- (ब) टीप लिहा : कुपोषण. ५

विभाग २

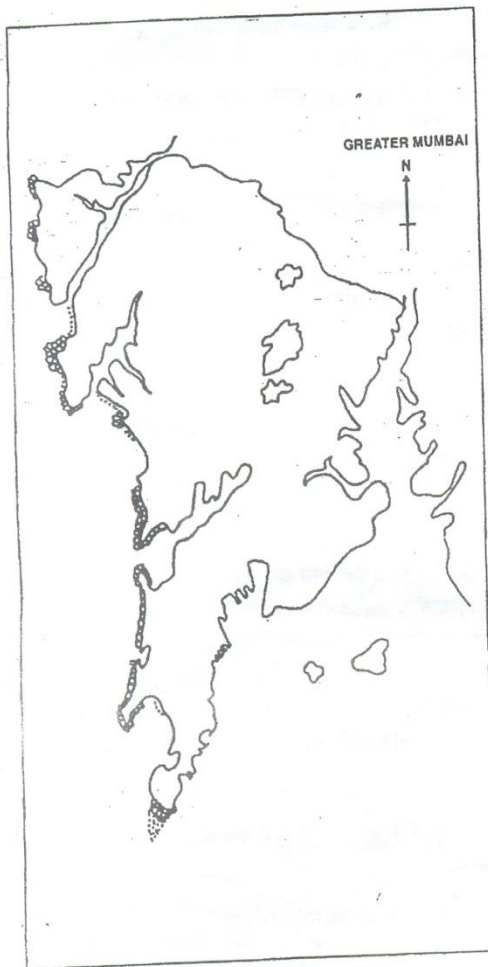
७. (अ) तुम्हाला दिलेल्या कोंकणच्या नकाशात पुढील घटक दाखवून नावे द्या (पहा पान क्र. १०) :-- ५
- (१) आंबोली घाट (३) कोंकणातील उत्तरेकडील जिल्हा व त्याचे मुख्यालय
- (२) रत्नागिरी (४) सिंधुदुर्ग किल्ला.
- (ब) तुम्हाला दिलेल्या मुंबईच्या नकाशात पुढील घटक दाखवून नावे द्या (पहा पान क्र. १०) :-- ५
- (१) विमानतळ (३) कान्हेरी केव्हज (गुंफा)
- (२) जुहु बीच (किनारा) (४) चर्चगेट ते वांद्रे लोहमार्ग.
८. टिपा द्या (कोणत्याही तीन) :-- १५
- (अ) व्यापारातील वाहतुकीचे महत्त्व (ड) पर्यटनाचे फायदे
- (ब) दळणवळणाचे (संपर्क माध्यमांचे) प्रकार (इ) प्रदूषण
- (क) पूर (फ) नर्मदा बचाव आंदोलन.
९. तुम्हाला दिलेल्या केस स्टडीच्या संदर्भात पुढील प्रश्नांची उत्तरे द्या (पान क्र. ७ वरील इंग्रजी प्रश्न क्र. ९ पहावा) :-- १०
- (अ) प्लॅस्टीकच्या वापराच्या विरोधात कडक आणि परिणामकारक कायदा करण्याची गरज का आहे ? ५
- (ब) प्लॅस्टीकचा वापर कमी करण्याच्या दृष्टीने उपाय सुचवा. ५
१०. (अ) भूकंपाची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा. १०
- (ब) टीप लिहा : तेल गळती. ५
११. (अ) जागतिक तापमानवाढीची संकल्पना स्पष्ट करा. १०
- (ब) टीप लिहा : लोकसंख्येचा विस्फोट. ५
१२. (अ) पर्यावरण व्यवस्थापनातील तंत्रज्ञानाचे कार्य GIS व GPS च्या संदर्भात स्पष्ट करा. १०
- (ब) टीप लिहा : दूरसंवेदन. ५

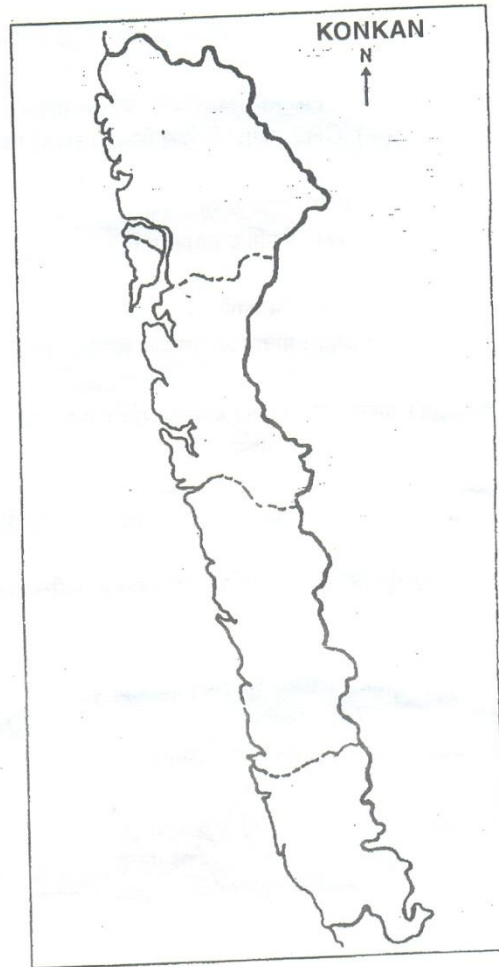
[TURN OVER

TURN OVER

mk.B.1stHlf12.24
Con. 12-VA-2218-12.

10

WORLD

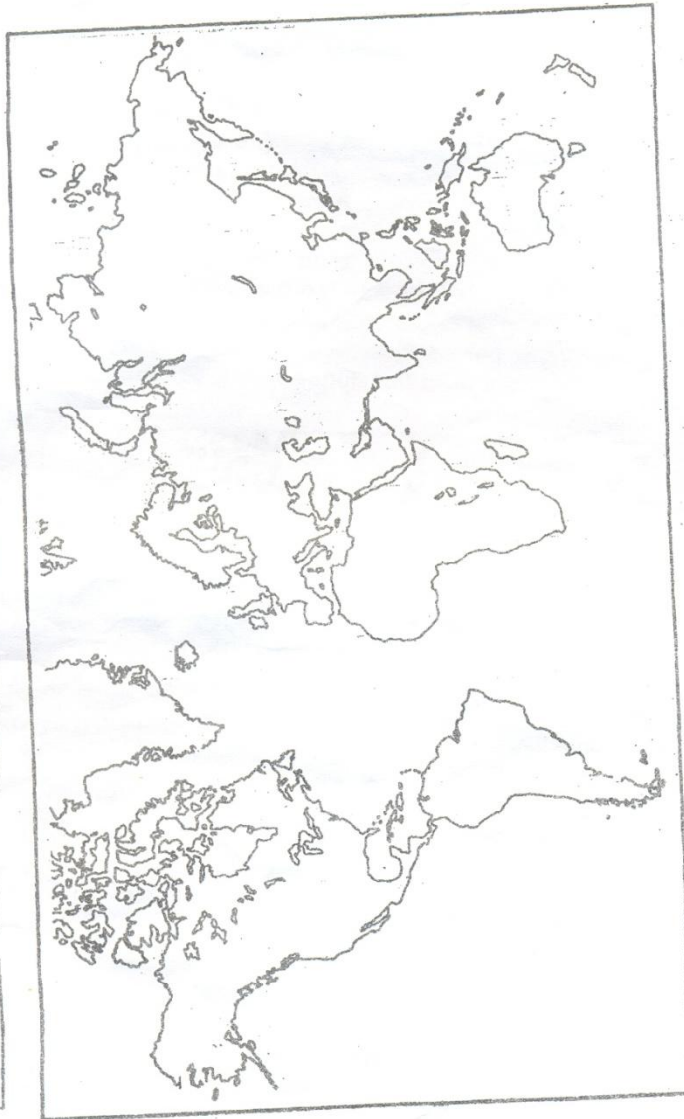
Note :- Instructions to the candidate: 1) Do not write anything on the map

2) Do not reveal any identity on the map

For office use only. Code No. ....

Signature of Jr. Supervisor with date

Q. No. ....

2/2

18

20

5